

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלישלת האור

היכל
שמיני

שער
ראשון

מאמר
ואברהם זקן – תרצ"ב

מכבוד קדושת

אדמו"ר יוסף יצחק

זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יוצא לאור בפעם הראשונה מכת"ק

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות ששים וארבע לבריאה

מוקדש

לחיזוק ההתקשרות לנשיאנו

כ"ק אדמו"ר זי"ע

ולזכות

הרה"ח ר' אברהם אליעזר הלוי וזוגתו מרת פעשע לאה שיחיו

קליין

הרה"ת ר' שמעון וזוגתו מרת אסתר שיחיו גאָלדמאַן

הרה"ת ר' משה הלוי וזוגתו מרת מנוחה קריינדל

ובניהם ובנותיהם

הרה"ת שלמה הלוי וזוגתו מרת חנה,

ובתם רחל

מרת זיסי ובעלה הרה"ת אהרן משה גראָסבוים,

ובנותיהם חי' מושקא וחנה מרים

מרת חנה ובעלה הרה"ת שניאור זלמן שפירא,

ובנם מנחם מענדל

הרה"ת יוחנן הלוי וזוגתו מרת אסתר יהודית,

ובתם מושקא

חי', שמואל זנוויל הלוי, מושקא

שיחיו לאורך ימים ושנים טובות

קליין

טו ש"פ חיי שרה, מבה"ח כסלו, ה'תרצ"ב

שהפסולת והסיגים נשרפים תוך הכור ונשאר הכסף נקי מכל סיג, כך כדי שתוכל הנפש לקבל אור ענג העליון להיות נהנים מזיו השכינה לעוה"ב ובכדי לפעול הבירור בעניני עולם ולעשות אותם כלים לאלקות הוא ע"י ההתחזקות בקיום התומ"צ בזמן הגלות דוקא.

MAAMAR
VE'AVROHOM ZOKEN – 5692

Copyright © 2003
by

Kehot Publication Society

770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718

Order Department:

291 Kingston Avenue / Brooklyn, New York 11213
(718) 778-0226 / FAX (718) 778-4148
www.kehotonline.com

All rights reserved.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'inyonei Chinuch, Inc.

Printed in the United States of America

מקור התענוגים שהוא בל"ג. וכדי שיהי' המשכת וגילוי תענוג זה משמו הגדול הוא ע"י המצות, וכמ"ש⁸⁴ ויניחהו בג"ע לעבדה ולשמרה, לעבדה זו רמ"ח מ"ע ולשמרה זו שס"ה ל"ת⁸⁵, דע"י רמ"ח מ"ע ושס"ה ל"ת ממשיכים תוס' אור בג"ע, וזהו שעל המצות אנו מברכים אשר קדשנו במצותיו, אשר הוא בחי' תענוג⁸⁶, והיינו דע"י המצות ממשיכים מבחי' התענוג דשמו הגדול, אמנם בכדי שהנשמה תוכל לקבל הענג העליון, דהנשמה היא נבראה ובעלת גבול, ונפש בע"ג הרי א"א לו לקבל הארת תענוג העליון שהוא בלי גבול בחי' עדי עד אלא ע"י התלבשותו של אור התענוג בכלי ולבוש. וזהו דכתי'⁸⁷ עוטה אור כשלמה, שהוא אור התורה⁸⁸, דאורייתא מחכ' נפקת⁸⁹, דבכח' שורה בחי' גילוי התענוג, וכמו שאנו רואין במוחש בטבעי בנ"א דכאשר האדם ממציא ומשכיל איזה דבר השכלה וחכ' הרי מתמלא חדוה ותענוג, ואורייתא דמחכ' נפקת מלובש בה אור התענוג האלקי, וכמ"ש⁹⁰ ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן, דעדן הוא בחי' מקוה"ת⁹¹, ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן היינו גן סדרים דאורייתא⁹². וזהו דע"י תומ"צ תוכל הנשמה לקבל הארת התענוג דבחי' שמו הגדול. דכ"ז הוא בהנשמה כמו שהיא למעלה קודם ירידתה למטה להתלבש בגוף, הנה בכדי שתוכל לקבל הארת ענג העליון הוא ע"י הכלי דתורה והלבושים דמצות, ובפרט כאשר הנשמה יורדת למטה ונתלבשה בגוף ונה"ב ונעשה בה תערוכות טו"ר, דהלא בירידה זאת ובהתלבשות זו הרי הנה"א מלובש בהכחות דנה"ב, ולא מיבעי שהתענוגי' הגשמים של הנה"ב פועלים לרעה על הנה"א, אלא אף גם המחדו"מ דדברים המותרים המלובשי' בשכל האנושי הם מעבים (פאָרגרעביגן) ומגשמי' את הנה"א, וכש"כ מחדו"מ האסורים שהם פוגמים את הנפש במאד. ולזאת הנה בכדי לטהר את הנפש לנקותו מכל סיג ופסולת הוא ע"י הגלות ושעבוד שנק' כור ברזל⁹³, וכמו המצרך לכסף

ב"ה.

פתח דבר

לקראת ש"פ חיי שרה, כ"ז מרחשון, מבה"ח כסלו, הננו מוציאים לאור — בפעם הראשונה — את המאמר ד"ה ואברהם זקן גו' אשר לכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע מש"פ חיי שרה, כ"ז מרחשון, מבה"ח כסלו, ה'תרצ"ב, ריגא. מאמר זה נרשם תחלה בגוכתי"ק, ולאחרי שנעתק (ע"י המזכיר) במכונת כתיבה, הגי' רבינו העתקה זו, והוסיף בה כו"כ ענינים.

*

לתועלת הלומדים באו בשולי הגליון מראה מקומות וצינונים — נערכו ע"י הרה"ת ר' אהרן לייב (בהרשד"ב) שי' ראסקין.

לחביבותא דמילתא — בא בתחילת הקונטרס צילום גוכתי"ק מעמוד אחד דהמאמר.

מערכת „אוצר החסידים“

כ"ה מרחשון, ה'תשס"ד
ברוקלין, נ.י.

(84) בראשית ב, טו.

(85) ראה תיב"ע עה"פ. זח"א כז, א. ח"ב קסה, ב. תקו"ז תכ"א (סב, א). תנ"ה (פח, ב). יל"ד עה"פ. לקוטי הש"ס להאריז"ל אבות פ"א מ"ב. שער מאמרי רז"ל להאריז"ל אבות פ"ו, א. לקו"ת שה"ש מח, ד. סה"מ תרצ"ז ע' 214. ובכ"מ.

(86) ראה תו"א תולדות יח, ב. תצוה פא, א. סה"מ תרפ"ט ע' 270. תרצ"ו ע' 261.

(87) תהלים קד, ב.

(88) ראה לקו"ת שלח לט, א. שמע"צ פו, א. צא, ב. אוה"ת (יהל אור) לתהלים עה"פ (ע' שצח). סה"מ תרפ"ט ע' 138. היש"ת ע' 67.

(89) זח"ב סב, א. פה, א. קכא, א. ח"ג פא, א. קפב, א. רסא, א.

(90) בראשית ב, י.

(91) = מקור התענוגים. — בתו"א שמות שם בהגהה מציין ע"ז (הועתק בד"ה ויאמר גו' מי שם פה תרכ"ז ותרנ"ח שבהערה 1): כמ"ש בפרדס בערכי הכינויים ערך עדן בשם התיקוני זוהר [בהקדמה יא, א. תנ"ה (פה, א)] עדן עילאה הוא בחינת כתר עליון ולכן נאמר על בחי' עדן [ישע"י סד, ג] עין לא ראתה כו'.

(92) ראה זהר ח"א קד, ב (במהנ"ע). ח"ב רו, ב. תקו"ז תי"ג (כט, ריש ע"ב). ובכ"מ.

(93) ואתחנן ד, כ. מלכים"ח, נא. ירמי' יא, ד. ראה תו"א יתרו עד, סע"א ואילך. ובכ"מ.

יסורי גיהנם ר"ל בשביל העונג דגעה"ת, וכש"כ געה"ע שהוא למעלה מגעה"ת, ולכן הנה בהעלי' מגעה"ת לעליון צריכים טבילה לשכוח על הענג דגעה"ת שאינו בערך כלל לגבי געה"ע⁶⁷, להיות דכללות התענוג דג"ע הוא תענוג נפלא עד אין קץ. ועז"נ⁶⁸ משובח ומפואר עדי עד שמו הגדול, פי' עדי עד הוא לי' נצחי שהוא בחי' בל"ג, והנהג⁶⁹ הגם דעדי עד הוא לי' נצחי, ומ"מ הרי אי אפשר לפרשו דקאי על עצמות אוא"ס ב"ה, דעל עצמות אוא"ס ב"ה אינו שייך לומר עליו ית' ענין עדי עד גם שהוא לי' נצחיות, שהרי הוא ית' למעלה מן הזמן ממש, דזהו פי' ש' הוי' לי' הוי' ויהי' כאחד ממש⁷⁰, דשם הוי' הוא היפך ענין עולם, דעולם הגבלת מקום וזמן⁷¹, ושם הוי' למעלה מהזמן⁷¹, ומכיון שהוא ית' למעלה מן הזמן אינו שייך לומר ההפלאה דנצחיות הזמן, דדוקא מה ששייך לזמן שייך לומר בו נצחית הזמן, אבל מה שאינו שייך לזמן כלל אינו שייך ג"כ לומר נצחית הזמן⁷². דהנה ידוע דבההארה האלקית הרי יש ב' בחי' ומדריגות, הא' הוא האור האלקי שבבחי' ממכ"ע, והב' הוא האור האלקי שבבחי' סוכ"ע, דההפרש ביניהם הוא דאור הממכ"ע הוא האור וחיות אלקי שבא במדה וגבול לפי אופן העולמות, ולכן הוא מתלבש בעולמות בפנימיותם, בכל עולם לפי ערכו, וכמאמר⁷³ מה הנשמה ממלא את הגוף כך הקב"ה מחי' את העול', שהוא האור והחיות פנימי שבכל עולם לפ"ע⁷⁴, אבל בחי' סוכ"ע הוא מה שלמעלה מהגבלת העולם, והוא בחי' בל"ג, ולכן אינו מתלבש בפנימיות העולמות כ"א בבחי' מקיף בלבד, מ"מ הנה גם בחי' סוכ"ע הוא בחי' הארה אלקי' ששייך אל העולמות, דמהאי טעמא נקרא סוכ"ע שיש לו שייכות לעלמין⁷⁵, אלא שאינו לפ"ע העולמות ממש שיתלבש בהם, ולהיותו למעלה מהגבלת העולמות הי"ז נקרא בל"ג לגבי העולמות, ולכן הוא בבחי' מקיף לעולמות, אבל בחי' העצמיות האור מה שלמעלה גם מבחי' אור הסוכ"ע היינו מה שאינו בגדר העולמות כלל הרי אינו שייך לומר בו גם זה שהוא למעלה מהגבלת העולמות מאחר שאינו בגדר זה כלל, דדוקא בחי' סוכ"ע שיש לו

בס"ד. ש"פ חיי, צב"ר. ריגא

ואברהם¹ זקן בא בימים, והוי' ברך את אברהם בכל², והנה הזקנה ובא בימים הרי לכאור' זה ענין אחד, דמי שבא בשנים הוא זקן, והזקן הוא בא בימים, ומה בא להשמיענו שבא בימים, דמאחר שאומר שאברהם זקן הרי במילא מובן שהוא בא בימים, ועוד למה מכנה את זמן החיים דחיי האדם ע"פ האדמה וקורא אותו בשם ימים ואינו קורא אותם בשם שנים, דמזה מובן דבא בימים הוא פי' וביאור ענין הזקנה, דמי נק' זקן מי שבא בימים, והיינו דמי שבא בשנים אינו זקן, אלא דוקא מי שבא בימים הוא דוקא נקרא זקן, וזהו ואברהם זקן לפי שבא בימים, וצ"ל מהו ההפרש בין בא בשנים לבא בימים. והוי' ברך את אברהם בכל, פי' הרמב"ן בכל תרמוז על ענין גדול, והוא שיש בהקב"ה מדה תקרא³ כל, מפני שהיא יסוד הכל, ובה נאמר⁴ אני הוי' עושה כל, והוא שנאמר⁵ ויתרון ארץ בכל היא, יאמר כי יתרון הארץ וטובה הגדול השופע על כל באי עולם בעבור כי בכל היא⁶. דלפי"ז הרי יהי' פי' הכתוב בב' אופנים, הא' ואברהם זקן לפי שהזקנה שלו היא שבא בימים, לכך והוי' ברך את אברהם במדת כל, והב' להיו' כי הוי' ברך את אברהם בכל לכך ואברהם זקן בזקנה

(1) מאמר זה ושלאחריו (ד"ה ויתן לך) — מיוסדים על ד"ה ויאמר גו' מי שם פה תרנ"ח (סה"מ תרנ"ח ע' עז ואילך), שהוא מיוסד על ד"ה הנ"ל להצ"צ. ועם הגהות כו' — סה"מ תרכ"ז ע' פד ואילך.

חלק מד"ה ויתן לך (קטע המתחיל "וזהו דכתיב טוב לי תורת פיך") מיוסד על ד"ה ויולך ה' עטר"ת (סה"מ עטר"ת ע' שע ואילך), שהוא מיוסד על ד"ה אשריה לה' בתורת חיים בשלח רל, ב ואילך (בהוצאה החדשה — ח"א קסד, ב ואילך). שמיוסד על ד"ה הנ"ל בתו"א בשלח סב, ג ואילך. עוד מאמרים שמיוסדים על ד"ה ויולך ה' הנ"ל עטר"ת: ד"ה הנ"ל תרפ"א. תרפ"ד ע' ג ואילך. סה"מ תרפ"ט ע' 36 ואילך. שם ע' 247-248. תרצ"ז ע' 190 ואילך. תש"ט ע' 5 (הא') ואילך. ד"ה אני לדודי שנה זו (תרצ"ב).

התחלת מאמר זה וסיום מאמר שלאחריו (בענין ואברהם זקן) — מיוסד על ד"ה ואברהם זקן תרנ"ד (סה"מ תרנ"ד ע' נה ואילך). וראה גם אוה"ת חיי שרה ח"ד תשעט, ב ואילך [וראה גם שם תשעט, ב]. ח"ז תתתד, א ואילך. סה"מ תרכ"ז ע' כב ואילך. תרמ"ז ע' לג ואילך. תרפ"ו ע' קיד ואילך. תש"ב ע' 62 ואילך. ד"ה הנ"ל תשמ"ו (סה"מ מלוקט ח"א ע' תמט ואילך. בהוצאה החדשה — ח"א ע' שיד ואילך).

(2) חיי שרה כד, א.

(3) כ"ה ברמב"ן ובכתי"ק. בהעתקה: נקראת.

(4) ישעי' מה, ז. ברמב"ן הוצאת שאוועל (ירושלים, תשי"ט) הובא הפסוק "אנכי ה' עושה כל" (ישעי' מד, כד).

(5) קהלת ה, ח.

(6) עכ"ל הרמב"ן.

(67) ראה זהר ח"א רא, א. ח"ב ריא, ב. ועוד. תו"א בראשית ז, ד. ויצא כב, ד. יתרו טט, ג. מגילת אסתר צב, א. צו, א. ק, ג. לקו"ת בשלח שם. בהעלותך לג, ד. שמע"צ פד, ד.

(68) ברכת ברוך שאמר.

(69) ראה אוה"ת שבת שובה ס"ע א'תקכ ואילך. סה"מ תרס"ח ע' קפב ואילך. המשך תער"ב ח"ג ע' אישמה. ד"ה שובה ישראל תשכ"ב (סה"מ תשכ"ב ס"ע יג ואילך).

(70) זח"ג רנו, סע"ב (ברע"מ). פרדס שער א (שער עשר ולא תשע) פ"ט. תניא שעהיוה"א פ"ז (פב, א).

(71) תניא שם.

(72) ראה לקו"ת שבת שובה סז, ג. מקומות שצויינו בהערה 69.

(73) ראה ויק"ר פ"ד, ח. מדרש תהלים קג, א.

(74) ראה לקו"ת אמור לא, ב. ובכ"מ.

(75) ראה תו"א מגילת אסתר צח, ב. תו"ח ויחי צט, ד. סה"מ תרנ"ז ע' רא. עטר"ת ע' שעא. תרפ"ט ע' 40. תרצ"ז ע' 192.

ובמ"ת הוא שיהי' הגילוי דש' הוי', וכמ"ש⁵⁶ לכן אמור לבנ"י אני הוי', דבמ"ת הי' גילוי ש' הוי', והיינו שיהי' העבודה דהוי' ואלקים כולא חד. ובכדי שיהי' גילוי זה הוא ע"י ההקדמה דגלות ושעבוד מצרים. הנה כמו"כ הוא עכשיו דכל אריכות הגלות המר הזה (השי"ת ישלח גואל צדק בב"א) הוא כדי לזכות לגילוי פנימיות התורה שיהי' לע"ל, כי במ"ת הי' קבלת התורה הנגלית בגלוי ופנימיות התורה בסתר, וגילוי טעמי תורה יהי' לע"ל⁵⁷. וזהו העבודה עכשיו בגלות זה בפנימיות התורה שיהי' הגילוי דטעמי תורה.

וזהו כימי צאתך מאמ"צ אראנו נפלאות, שיהי' בבחי' רא'י ממש⁵⁸, וכמ"ש⁵⁹ כי עין בעין יראו כו', דזהו ההפרש בין גליא שבתורה לפנימיות התורה, דפנימיות התורה היא בחי' עצמות ח"ע, ועצמות החכ' היא בחי' רא'י, והיינו דגליא שבתו' הוא⁶⁰ בחי' חכ' השייך לבינה, והגם דחכ' היא נקודה ומ"מ הרי באה בהשגה והבנה, ופנימיות התורה הוא⁶⁰ בחי' עצמות החכ', דאמיתת עצם ענינה הוא ברא'י, וכמו בכח החכ' שבנפש הרי כח החכ' הגלוי' שהוא הברק המבריק ה"ה מצייאות שכל ושייך להשגה, אבל פנימיות ועצמות כח החכ' הוא למעלה מהשגה⁶¹ ושם הוא ענין הרא'י שרואה מהות הדבר ההוא בשכלו. ולזאת הנה לע"ל שיהי' גילוי בחי' פנימיות החכ' יהי' בחי' רא'י ממש במהות אלקות, וע"י העבודה בתומ"צ בגלות זה האחרון יזכו לבחי' פנימיות התורה, דעיקר הגילוי יהי' לע"ל. דהנה תכלית ירידת הנשמה לעוה"ז הרי ירידה זו היא צורך עלי' כדי לחזות בנועם הוי"ב⁶² לעוה"ב בג"ע התחתון והעליון, שהוא השגת הנשמות מה שנהנים מזיו השכינה⁶³, שהוא תענוג נפלא עד אין קץ ותכלית בלי גבול, וכמא⁶⁴ מוטב דלידייני' וליתי לעלמא דאתי, דבכדי לעלות ולהגיע להענג דג"ע כדאי כל יסורי גיהנם, והגם דיסורי גיהנם הם יסורים קשים ומרים מה שיסורי איוב ע' שנה אינם בערך היסורים דשעה א' בגיהנם⁶⁵, מ"מ⁶⁶ כדאי כל

שבא בימים. והנה בגמרא (ב"מ דפ"ז ע"א) איתא עד אברהם לא הוה זקנה כו' אתא אברהם בעא רחמי והוה זקנה, והקשה המהרש"א והא כבר כתי' באנשי סדום⁷ מנער ועד זקן, וכן באברהם גופא כתיב⁸ ואדני זקן וכתיב⁹ ואברהם ושרה זקנים, ומאי אולמי' דהאי קרא ואברהם זקן מכל הני קראי דאזכרו בהו זקנה, ותירץ דודאי הדבר שהזקנה הבאה מרוב שנים הי' כבר בעולם, אמנם הזקנה הניכרת בליבון שער לא הי' בעולם, וזהו אתא אברהם בעא רחמי והוה זקנה, דאע"ה ביקש רחמים שיהי' הזקנה ניכרת בליבון שער. והנה במד"ר בראשית פס"ה¹⁰ אי' א"ר יהודה בר סימון אברהם תבע זקנה, אמר לפניו רבון העולמים אדם¹¹ ובנו נכנסין למקום, ואין אדם יודע למי מכבד, מתוך שאתה מעטרו בזקנה אדם יודע למי מכבד, א"ל הקב"ה חייך דבר טוב תבעת וממך הוא מתחיל, מתחלת הספר ועד כאן אין כתיב זקנה, וכיון שעמד אברהם נתן לו זקנה שנא' ואברהם זקן בא בימים. והיפ"ת¹² הקשה ג"כ כקושיית המהרש"א מהא דכתיב ואברהם ושרה זקנים, ותירץ דזקנים נמי משמע גדולים בשנים לבד ולא שיהי' רישומם ניכר בזקנה, היינו בשערור' דזקן, אבל ואברהם זקן משמע רשום בזקנה דשערות. ויש להטעים תירוצו מהא דכתיב ואברהם ושרה זקנים, דהא בשרה אינו שייך זקן דשערות שהנשים אין להם שער הזקן, אלא דפי' זקן זה הוא זקנה דשנים בלבד, ומדכלילינהו הכתוב לאברהם ושרה כחדא א"כ גם באברהם הנה זקנה זו הוי רק זקנה דשנים, ועד"ז הוא באנשי סדום שנאמר מנער ועד זקן מהצעירים בשנים להזקנים בשנים, אבל ואברהם זקן היינו שער הזקן. נמצא דהגמ' והמד"ר שניהם מפרשים ואברהם זקן בזקנה דשערות, אלא דלפי' המד"ר הנה עד אברהם לא הוה זקנה שלא הי' שערות הזקן, ולפי הגמרא הוא דעד אברהם לא הוה זקנה שלא הי' הזקנה ניכרת בליבון שער, אתא אברהם ובעא רחמי שיהי' הזקנה ניכר בליבון שער. וצ"ל מהו"ע הבקשת רחמים דאברהם שיהי' שער הזקן או שיהי' הזקנה ניכרת בליבון שער, ומהו הטענה ואין אדם יודע למי מכבד, הרי אברהם הי' מופלא בענין הביטול שאמר¹³ ואנכי עפר ואפר ומהו"ע התביעה של כיבוד ועטרת זקן, והקב"ה מסכים על ידו ואומר לו חייך דבר טוב תבעת. אך הענין

(56) וארא ו, ו.

(57) ראה פרש"י שה"ש א, ב. לקו"ת צו יז, א. שה"ש מח, א. ובכ"מ.

(58) ראה לקו"ת צו שם, ב. ובכ"מ.

(59) ישע"י נב, ח.

(60) בהעתקה: היא.

(61) ועמ"ש מזה בד"ה וירד העיט, רנ"ח [סה"מ תרנ"ח ע' יז ואילך] — ד"ה ויאמר גו'

מי שם פה תרנ"ח שבהערה 1.

(62) תהלים כז, ד.

(63) ראה ברכות יז, א.

(64) חגיגה טו, ב. ראה לקו"ת בשלח א, ריש ע"ד.

(65) הקדמת הרמב"ן לאיוב [כתבי רמב"ן (ירושלים, תשכ"ג) ע' כג] הובא בתניא אגה"ת

פ"ב.

(66) ראה סה"מ תרל"ב ח"א ע' צו. ח"ב ע' תפא. ע' תקיז. תרע"ח ע' תטז. תרח"ץ ע' ריג.

ד"ה אני לדודי שנה זו (תרצ"ב). ובכ"מ.

(7) וירא יט, ד.

(8) שם יח, יב.

(9) שם, יא.

(10) פיסקא ט.

(11) כ"ה במד"ר שם ובכתי"ק. בהעתקה: אב.

(12) הארוך — לבי"ר שם.

(13) וירא שם, כז.

הוא דהנה אי' במד"ר בראשית פנ"ט¹⁴ עזו והדר לבושה ותשחק ליום אחרון¹⁵, עזו והדר לבושה של תורה, ותשחק ליום אחרון אימתי היא שוחקת מתן שכרה לע"ל, ממי אתה למד מאברהם, על ידי שכתוב בו¹⁶ ושמו דרך הוי' לעשות צדקה זכה לזקנה, והיינו דע"י לבושה של תורה זוכים להדרת זקן שזהו זקן שקנה חכמה, והדרת זקן הוא לבושה של תורה, ואתא אברהם ובעי רחמי שיהי' הזקנה ניכרת בליבון שער.

ולהבין כ"ז הנה אי' במד"ר (שם¹⁷) שלשה נכתרו בזקנה ובימים, ושלשתן היו ראש לנסיון, אברהם יהושע ודוד, אברהם ראש לאבות כו', א"ר אחא יש לך אדם שהוא בזקנה ואינו בימים, בימים ואינו בזקנה, אבל כאן זקנה כנגד ימים וימים כנגד זקנה. והיינו דגם בזקנה דשנים הרי יש מי שהוא בזקנה שהוא גדול בשנים, אבל אינו בימים, ויש מי שהוא בא בימים אבל אינו בזקנה, אמנם באברהם הנה הזקנה כנגד ימים, והימים כנגד זקנה. דהנה אברהם נקרא אברהם אוהבי¹⁸ שהי' מרכבה למדת החסד דאצי' וכתיב ב"י¹⁹ הלוך ונסוע הנגבה שהלך ממדרי' למדרי' מלמטה למעלה עד שהתדבק במדת החסד דאצי', וכדאי' בפרד"ס²⁰ בשם ס' הבהיר²¹ אמרה מדה"ח לפני הקב"ה רבש"ע מימי היות אברם בארץ לא הוצרכתי אני לעשות מלאכתי אלא אברם עומד ומשמש במקומי, שהחליף מדת החסד דאצי'²². דהנה החסד שלמעלה אינו כמו החסד שלמטה שהוא רק השפעת הטוב והחסד בעניני צרכי הגוף לבד, והגם דגם בחסד דבנ"א הרי יש השפעות רוחניים כמו השפעת השכל ולימוד והדרת במדות טובות, אמנם כ"ז הוא בצרכי ועניני הגוף לבד, אבל החסד שלמעלה הוא השפעת החכ' ומדות טובות דאלקות, והיינו שהם גילויים שלמעלה, והוא נוסף על ההשפעות הגשמיים, ובמילא גם ההשפעה גשמיות כמו שהיא באה מלמעלה היא ג"כ באופן אחר לגמרי, והיינו שיש בזה אור וחיות שהוא ענין הברכה. וכן הי' עבודתו של אאע"ה²³, דלבד זאת שכל ענין ההשפעה שלו בהשפעות גשמיים בהכנסת אורחים הי' בשביל כוונה אלקית לפרסם אלקותו ית' בעולם, הנה עוד זאת, זאת²⁴ היתה עבודתו להשפיע שפעת חכמה ומדות

דלע"ל. דהנה⁴⁶ כתיב⁴⁷ כימי צאתך מאמ"צ אראנו נפלאות, שמקיש הכתוב ענין גאולה האחרונה לגאולה ראשונה, והיינו דכל עיקר ענין גלות מצרים והשעבוד רד"ו שנה⁴⁸ הי' בכדי לזכות לקבלת התורה, דבמ"ת הי' גילויים נעלים ביותר, שהי' התגלות עצמות אוא"ס ב"ה וכמ"ש⁴⁹ פנים בפנים דיבר הוי' עמכם, דבגילוי זה הרי נחקק הד' אותיות דשם הוי' בכאו"א מישראל שהו"ע גילוי שם הוי' שבנפש⁵⁰, דזהו"ע מתן תורה, שהתורה נתנה במתנה לכאו"א מישראל, והיינו דבמ"ת ניתן אור וכח זה דאור התורה יהי' נקבע בפנימיות המוח והלב ושיפעול גם בעבודה בפועל, וכמ"ש⁵¹ וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה, דבמ"ת ניתן הכח להיות העבודה ביחוד הוי' ואלקים, דהוי' ואלקים כולא חד⁵², וזהו בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקי' כו', עם הם מדות⁵³, בהוציאך את העם ממצרים, דכאשר מוציאין את המדות מן המיצר דדברים הגשמים שהם מלובשים בהם, והיינו דכאשר הוא עוסק בעבודה שכלב בבירור וזיכוך המדות ופושט אותם מהלבשתם בענינים הגשמי', אז הנה נראה ברור דכל ההעלמות וההסתירים הם סיבת וטובת הגילוי, וזהו דעל טענת משה למה הרעות לעם הזה למה זה שלחתי, ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה וגו'⁵⁴, דטענת משה הי' דלבד זאת שהגלות הוא שעבוד קשה ביותר הנה עוד זאת כאשר התחיל להאיר אור הגאולה נעשה התגברות התעוררות הקלי' וסט"א, דכך היא המדה גם בעבודה הפרטית, דכאשר מתחילין בעבודת בירור המדות אז מתגבר המנגד ביותר, דזהו הטעם מה שאנו רואין במוחש בעניני מחשבות זרות ולפעמי' גם בהרהורים רעים ח"ו הנה בעת שהאדם עוסק בעניני הרשות כמו בעסק מו"מ והדומה הנה אז אין נופלים לו מח"ז כלל, ורק בעת עבודתו בתפלה ותורה אז דוקא נופלים לו מח"ז ובלבולים שונים, וכן בענין ההרהורים רעים ר"ל ומדות רעות הנה הם מתגרים יותר בבני תורה ובעלי עבודה, וכאמרז"ל (ברכות ד"ו ע"א) הני מאני דרבנן דבלו מחופא דידהו, מאני דרבנן הם לבושי המח' ודיבור שבהם מתגרה המנגד יותר⁵⁵. וכן הי' במצרים שמאז בא לדבר בשם הוי' הי' התגברות הקלי' וסט"א. והיתה התשובה וארא כו' ושמי הוי' לא נודעתי להם,

(46) הבא לקמן הוא לשון התו"א שמות מט, א — עם הוספות כו'.

(47) מיכה ז, טו.

(48) ב"ר פצ"א, ב. במדב"ר פי"ג, יט. ובכ"מ.

(49) ואתחנן ה, ד.

(50) ראה לקו"ת ר"פ ראה. ד"ה ראה אנכי שנה זו (תרצ"ב). וש"נ.

(51) שמות ג, יב.

(52) ראה זהר ח"א יב, סע"א. ח"ב כו, ב. וראה ד"ה וידעת וד"ה דעו שנה זו (תרצ"ב).

(53) ראה גם קהלת יעקב ערך עם.

(54) שמות ה, כב-כג.

(55) ראה תו"ח תרומה תנב, א (בהוצאה החדשה — ח"א שי, ד). מאמרי ארמו"ר האמצעי

דברים ח"א ע' קיד.

(14) פיסקא ב.

(15) משלי לא, כה.

(16) וירא שם, יט.

(17) פיסקא ו.

(18) ישע"י מא, ח.

(19) לך יב, ט. וראה תו"א יתרו טו, ד. עג, ד. ובכ"מ.

(20) שער כב (שער הכינויים) פ"ד.

(21) סימן קצא.

(22) ראה גם סה"מ תרפ"ט ע' 97. וש"נ.

(23) ראה גם ד"ה אריב"ל שנה זו (תרצ"ב).

(24) כ"ה בכתי"ק, ובהעתקה נשמט.

כמו בשקר וגאווה וכעס, ומהם במדות רעות, ובכללות עניניו שהוא מלוכלך בהילוך בשרירות לבו³⁵ להסתכל ולהביט במקום שלבו חפץ ולפעמי' גם במקום האסור, וכן בשארי כחות נפשו שהוא מפולש בהם, וכל זה לפי שאין פחד אלקים לנגד³⁶, שהוא חסר יראת שמים. וכאשר מחליט בעצמו לעזוב דרכיו הלא טובים ומתודה עליהם בינו לבין עצמו מקרב ולב עמוק דכל העניני' האלו נעשו נוגעים לו, עס הייבט אים אָן אַרין, ומתחיל להתנהג ביר"ש בקבעומ"ש, הנה אז ה"ה נעשה כלי שיוכל להתבונן בענין אלקי, וההתבוננות תפעול ישועות בנפשו, ומברר ומזכך כחות נפשו ומאיר חלקו בעולם.

וביאור הענין הוא דהנה כתיב (ישעי' מ כו) שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה, ואי' במדרש תנחומא (סדר ויקהל סי' ד') שאו מרום עיניכם וראו בזכות מה עומדין אלה תולדות השמים³⁷, בזכות ואלה שמות³⁸, בזכות כל מה אלה עומדין בזכות אלה העדות והחקים והמשפטים³⁹. והיינו שיש ג' בחי' אלה, אלה תולדות השמים, אלה שמות בני", אלה העדות, דאלה שמות בני" עבודתם הוא להמשיך מאלה העדות החקים והמשפטים שיהי' אלה תולדות השוה"א. דהנה קיום שו"א הוא ע"י התורה, דכשם דכללות ענין הבריאה דבריאת העולם הוא בשביל התורה וקיום המצות, כמ"ש⁴⁰ בראשית ברא וגו' בראשית בשביל התורה שנקראת ראשית⁴¹, וכתיב⁴² אם לא בריתי יומם ולילה חוקת שו"א לא שמת, דבריתי יומם ולילה הוא ברית התורה דכתי'⁴³ בה והגית יומם ולילה ואמרז"ל (ע"ז ד"ה ע"א) תנאי התנה הקב"ה עם מע"ב אם מקבלין ישראל את התורה מוטב⁴⁴ וכו', וקבלת התורה הוא קיום התורה שהו"ע עשיית המצות, דעשיית וקיום המצות הוא קיומה של תורה, ולזאת הנה כל עבודתם של נש"י שהם אלה שמות בני" לחבר את אלה תולדות השוה"א עם אלה העדות החקים והמשפטים, דזהו סיבת הגלות כמ"ש⁴⁵ כי כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם בכדי להאיר את העולם באור תורה ומצוה ולפעול עי"ז הבירור והזיכוך בכל הענינים הגשמיים ושיהי' הגילוי דטעמי תורה ומצוה בהגילוי

טובות והי' מבאר ומסביר להם ענין האלקות געטליכקאייט וענין היחוד אלקות בעולם בעניני השגחה פרטית, וכמ"ש (ישעי' מ"א ב') מי העיר ממזרח צדק יקראהו ולרגלו וגו', דעד אברהם הי' העולם מתנהג באפילה, שלא ידעו מענין האלקות, זיי האָבין ניט גיווסט דיא זאך פון געטליכקייט, ואברהם התחיל להאיר²⁵ לפרסם ענין האלקות ולהבינם ולהסבירם, דזהו האיר באל"ף²⁶, ועוררם לעבוד להשי"ת בעבודה בפועל במדות טובות, וזהו שהי' מרכבה למדה"ח דאצי' לפי שהחסד שלמעלה הוא השפעת החיים וכמא'²⁷ מכלכל חיים בחסד, שענין החסד הוא מה שבכל דבר השפעה הרי יש בזה חיות פנימי, וזהו אברהם אוהבי, דאברהם עבודתו במדת החסד הוא בא מצד האהבה והדביקות באלקות בחשיקה וחפיצה בצמאון גדול בתכלית הביטול, והוריש והנחיל לבניו אחריו האהבה הקבועה בלב כל אחד מישראל לאהוב את הוי', דבעבודה בנפש האדם היא האהבה העצמית והאהבות הבאות עפ"י השגה והתבוננות, דכללות כולם הוא הרצון והתשוקה באלקות. דהנה כתיב²⁸ ואהבת את הוי' אלקיך ככל לבבך כו', שיש כמה בחי' ומדרי' באהבה, אבל כללות כולם הוא הרצון והתשוקה באלקות, דשרש אהבה הוא אבה ל' רצון²⁹, דהנה אמיתת הגדר דאהבת השי"ת הוא אשר כל חפצו ורצונו ומגמתו הפנימי יהי' לדי' לבדו ולא יחפוץ בשום דבר זולתו ית' וכמ"ש³⁰ מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ, אמנם בכדי להגיע לידי איזה מדרי' אהבה באהבת השי"ת הוא ע"י סדר והדרגה בעבודה ויגיעה בהתבוננות עד שמגיע להתבוננות דפסוק ראשון דק"ש שמע ישראל הוי' אלקינו ד' אחד³¹, והיינו דכאשר עבודתו והתעסקותו הוא בעבודה שבלב זו תפלה³² אשר היא במקום הקרבנות³³, וכשם שבהבאת הקרבן הרי הי' צריך להיות תחלה ההכרה בהחטא אשר חטא, ולפי אופן החטא כן הי' הקרבן, ובהובאת הקרבן צ"ל הוידי דברים³⁴, כן הוא בעבודת התפלה שהיא במקום הקרבן אשר תחלה צריך להיות הכרת החטא, והוא שיעשה חשבון בנפשו מכל הנעשה אתו עמו בקיום התורה והמצוה, וְאָס טוט זעך באַ אים אין דעם ענין פון קיום המצות, ובמעמד ומצב כחותיו ומדותיו וחושי נפשו, וכשבדק היטיב בכחותיו ובמדותיו ה"ה מוצא כי יש מהם אשר הם מלוכשים בדברים אסורים

(25) ראה ב"ר פ"ב, ג. שמו"ר פט"ו, כו.

(26) ראה ריש וסוף ד"ה כי שמש ומגן שנה זו (תרצ"ב).

(27) בתפלת העמידה.

(28) ואתחנן ו, ה.

(29) ראה סה"מ תרפ"ט ע' 124. וש"נ.

(30) תהלים עג, כה. וראה לקו"ת תוריע כ, א ואילך. ובכ"מ.

(31) ואתחנן שם, ד.

(32) תענית ב, א.

(33) ברכות כו, א"ב.

(34) רמב"ם ריש הלי' תשובה. וראה זח"ג רמ, א. וראה גם סה"מ תרח"ץ ע' רכו. תש"ט ע'

(35) ע"פ נצבים כט, יח. ועוד.

(36) תהלים לו, ב.

(37) בראשית ב, ד.

(38) שמות א, א.

(39) ואתחנן ד, מה.

(40) בראשית א, א.

(41) פרש"י ורמב"ן עה"פ.

(42) ירמ' לג, כה.

(43) יהושע א, ח (ושם: והגית בו).

(44) בהעתקה מוסיף: ואל וכו'.

(45) זכרי' ב, י.